

ใบความรู้ที่ ๘ เรื่อง ภาษาถิ่น (๒)
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑๑ เรื่อง ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๘ เรื่อง ภาษาถิ่น (๒)
รายวิชา ภาษาไทย รหัสวิชา ท๑๕๑๐๑ ภาคเรียนที่ ๒ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

ภาษาไทยมีการแปรตามถิ่นที่อยู่อาศัยของผู้พูด ทำให้เกิดภาษาไทยถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างกันตามภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล ฯลฯ

๑. ความหมายของภาษาถิ่น ภาษาไทยถิ่นและภาษาไทยมาตรฐาน

ภาษาถิ่น หมายถึง ภาษาย่อยของภาษาใดภาษาหนึ่งซึ่งแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นที่ผู้พูดอาศัยอยู่

ภาษาไทยถิ่น หมายถึง ภาษาย่อยของภาษาไทยที่ใช้สื่อสารกันในท้องถิ่นต่าง ๆ ในประเทศไทย และมีความแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางภาษาและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม คนไทยในท้องถิ่นต่าง ๆ ใช้ภาษาไทยแตกต่างกันไปตามถิ่นที่ตนอยู่ ภาษาถิ่นจึงเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของท้องถิ่น โดยทั่วไปคนไทยมักจะบอกได้ว่าผู้ที่พูดภาษานั้นเป็นคนภาคใดของประเทศ

ภาษาไทยมาตรฐาน หมายถึง ภาษาไทยซึ่งเป็นที่ยอมรับให้ใช้เป็นภาษากลางในการติดต่อสื่อสารทางราชการและการศึกษาทั่วประเทศ

๒. การแยกภาษาและภาษาถิ่น

การพิจารณาว่าภาษาที่ได้ยินได้ฟังเป็นภาษาถิ่นของภาษาใดภาษาหนึ่งหรือเป็นคนละภาษา มีข้อสังเกตในการพิจารณา ๒ ประการ ดังนี้

๒.๑ การแยกภาษาและภาษาถิ่นโดยพิจารณาจากระบบของภาษา

การจะวิเคราะห์ภาษาถิ่นต้องพิจารณาโดยใช้ระบบของภาษาเป็นเกณฑ์ หากเป็นภาษาถิ่นเดียวกันจะมีระบบของภาษาเป็นอย่างเดียวกัน เช่น ภาษาไทยทุกถิ่นมีโครงสร้างของประโยค วลี และการสร้างคำแบบเดียวกัน

ในด้านระบบเสียง ภาษาไทยทุกถิ่นมีระบบเสียงอย่างเดียวกัน ได้แก่ หน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงสระ หน่วยเสียงวรรณยุกต์คล้ายกัน ความแตกต่างหรือความคล้ายคลึงกันในเรื่องของเสียง ว่าจะจะเป็นเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ของภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ เป็นอย่างมีระบบระเบียบ

๒.๒ การแยกภาษาและภาษาถิ่นโดยพิจารณาเหตุผลการเมืองการปกครอง

การพิจารณาว่าภาษาใดเป็นคนละภาษา ขึ้นอยู่กับเหตุผลทางการเมืองการปกครอง เช่น ภาษาลาวกับภาษาไทย แม้จะมีระบบภาษาคลายคลึงกันทั้งด้านระบบเสียง ระบบไวยากรณ์ และ คำศัพท์พื้นฐาน แต่ถือว่าเป็นคนละภาษา เพราะผู้พูดอยู่ในเขตการปกครองคนละประเทศ

๓. เหตุที่ภาษาแตกออกเป็นภาษาถิ่น

การที่ภาษาหนึ่งแตกออกเป็นภาษาถิ่นหลาย ๆ ภาษานั้น เกิดจากสาเหตุสำคัญ ๒ ประการ คือ ภาวะทางภูมิศาสตร์ และการผสมทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๑ ภาวะทางภูมิศาสตร์

ในสมัยโบราณ ผู้พูดภาษาเดียวกันจำนวนน้อยและอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเดียวต่อมามี เหตุต่าง ๆ ทำให้ผู้คนที่พูดภาษาเดียวกันนั้นต้องแยกย้ายกันไปมีที่อยู่อาศัยต่างถิ่นห่างไกลกันออกไป เมื่อเวลาผ่านไป ภาษาของคนที่อยู่ในแต่ละถิ่นก็เปลี่ยนแปลงไป ภาษาซึ่งเดิมใช้เหมือนกันก็แตกต่างกันไปเป็นภาษาถิ่นต่าง ๆ ยิ่งอยู่ห่างไกลกันมากและเวลาผ่านไปนานความแตกต่างยิ่งมีมากขึ้น โดยเฉพาะในด้านการออกเสียงและการใช้คำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คำว่า ช้าง ภาษาไทยถิ่นเหนือออกเสียงว่า “จ้าง” ไทยถิ่นอีสานออกเสียงว่า “ช่าง” และไทยถิ่นใต้ออกเสียง “ฉ่าง”

คำว่า เกวียน ภาษาไทยถิ่นอีสานออกเสียงว่า “เกียน”

คำว่า พา ซึ่งใช้ความหมายว่า นำ ในภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ และภาษา ถิ่นอีสาน ใช้กับคนเท่านั้น เช่น พาลูกไปโรงเรียน แต่ภาษาไทยถิ่นใต้ใช้กับสิ่งของด้วย เช่น ไม่ได้พา สมุดมา

๓.๒ การผสมทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม

คนไทยตั้งถิ่นฐานในส่วนต่าง ๆ ของประเทศ และเกิดการผสมกลมกลืนทางเชื้อชาติ กับกลุ่มชนที่พูดภาษาอื่นอยู่ในบริเวณใกล้เคียง ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางภาษาด้วย นอกจากนี้ การรับวัฒนธรรมจากกลุ่มชนอื่น ก็อาจจะทำให้ได้รับอิทธิพลทางภาษาของกลุ่มชนนั้น ๆ ด้วย ภาษาไทยในถิ่นต่าง ๆ จึงมีความแตกต่างกัน

สาเหตุ ๒ ประการดังกล่าวนี้ ทำให้ภาษาของแต่ละถิ่นเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเมื่อไม่ได้ ติดต่อกันเป็นเวลานาน ๆ เข้าก็แตกต่างกันมากขึ้น ทำให้การสื่อสารกับคนต่างถิ่นเข้าใจกันยากขึ้น

๔. การแบ่งกลุ่มภาษาไทยถิ่น

ภาษาไทยถิ่นอาจแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ตามลักษณะที่คล้ายคลึงกันเป็น ๔ กลุ่ม พูดกันใน ๔ ภาค คือ ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นใต้ และภาษาไทยถิ่นกลาง

๕. ความแตกต่างของภาษาถิ่น

ภาษาถิ่นต่าง ๆ มีลักษณะแตกต่างกันที่กันได้ชัด ๒ ประการ คือ ความแตกต่างในด้านระบบเสียง และในด้านการใช้คำ

๕.๑ ความแตกต่างในด้านระบบเสียง

ภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ มีหน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงสระ และหน่วยเสียงวรรณยุกต์เป็นหน่วยเสียงสำคัญเหมือนกัน และมีหน่วยเสียงที่ใช้ตรงกันอยู่หลายหน่วยเสียง แต่ก็มีหน่วยเสียงบางหน่วยที่มีใช้เฉพาะบางถิ่น หน่วยเสียงพยัญชนะที่ปรากฏในภาษาถิ่นต่าง ๆ เช่น หน่วยเสียงที่ปรากฏในภาษาไทยถิ่นกรุงเทพฯ แต่ไม่ปรากฏในภาษาไทยถิ่นเหนือ อีสาน และได้ ได้แก่หน่วยเสียง ร

ในภาษาไทยถิ่นเชียงใหม่ไม่มีหน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำ ร และ ล เลย แต่มีเสียงพยัญชนะควบกล้ำกับ ว เป็นจำนวนมาก เช่น มีคำว่า แก่ว แกวน ควาย เหมือนภาษาไทยถิ่นกรุงเทพฯ คำว่า “งวาก” (วก, เลี้ยว, กลับ) “งว้าย” (วก, เลี้ยว, กลับ) งวากงว้าย (เลี้ยว, เบน, หัน)

ภาษาไทยถิ่นอีสานส่วนมากมีหน่วยเสียงสระประสมเพียง ๒ หน่วย คือ อัว และ เอีย ไม่มีหน่วยเสียงสระ เอือ คำว่า มะเขือ จึงออกเสียงเป็น มะเขีย

การที่หน่วยเสียงหนึ่งในภาษาถิ่นหนึ่งใช้ตรงกับอีกหน่วยเสียงหนึ่งในภาษาอีกถิ่นนั้น ในวิชาภาษาศาสตร์เปรียบเทียบเชิงประวัติเรียกว่า หน่วยเสียงหนึ่ง ปฏิบัติ กับอีกหน่วยเสียงหนึ่ง กล่าวคือสอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ เช่น หน่วยเสียง ค/kh/ , ท /th/, และ พ/ph/ ในภาษาไทยถิ่นกรุงเทพฯ ปฏิบัติกับเสียง ก/k/, ต /t/ และ พ /ph/ ในภาษาไทยถิ่นเชียงใหม่ตามลำดับ หมายความว่า คำที่ออกเสียง ค ในภาษาไทยถิ่นกรุงเทพฯ ภาษาไทยถิ่นเชียงใหม่จะออกเสียงเป็น ก คำที่ออกเสียง ท ในภาษาไทยถิ่นกรุงเทพฯ ภาษาไทยถิ่นเชียงใหม่จะออกเสียงเป็น ป

๕.๒ ความแตกต่างในด้านการใช้คำ

นอกจากด้านเสียงแล้ว ภาษาไทยถิ่นยังแตกต่างกันในด้านการใช้คำอีกด้วย ดังตัวอย่าง

๑) คำที่มีความหมายเดียวกัน ภาษาต่างถิ่นกันอาจใช้คำคนละคำ เช่น

ความหมาย	การใช้คำ			
	ไทยถิ่น กรุงเทพฯ	ไทย ถิ่นเหนือ	ไทย ถิ่นอีสาน	ไทยถิ่นใต้
ตะไคร้	“ตะไคร้”	“จักไค”	“หัวสิงไค้”	“ไคร”, “ไคล”
พุ่มนี้	“พุ่มนี้”	“วันพุก”	“มืออื่น” เมื่ออื่น	“ต่อโผลก”
เสื่อ	“เสื่อ”	“สาด”	“สาด”	“ซาด” (สาด)

๒) คำเดียวกันที่ต่างถิ่นกันอาจใช้ในความหมายต่างกัน เช่น

คำว่า น้ำผึ้ง ในภาษาไทยถิ่นกรุงเทพ หมายถึง น้ำหวานที่ได้จากตัวผึ้งเท่านั้น แต่ภาษาไทยถิ่นสงขลาใช้หมายถึงน้ำตาลด้วย เช่น เรียกน้ำตาลทราย ว่า “น้ำผึ้งทราย” และเรียก น้ำผึ้งตาลโตนดว่า “น้ำผึ้งแว่น”

๓) คำบางคำมีใช้เฉพาะในถิ่นหนึ่ง ไม่มีในถิ่นอื่น เช่น

ในภาษาไทยถิ่นเหนือมี ข้าวซอย หมายถึง อาหารคล้ายก๋วยเตี๋ยวแขกแต่ใช้เส้น บะหมี่เป็นอาหารทางเหนือที่ได้รับอิทธิพลมาจากพม่า

ภาษาไทยถิ่นใต้มีคำว่า ชิงเปรต หมายถึง ประเพณีการแย่งอาหารหรือสิ่งของซึ่งมีผู้นำไปวางไว้บนร้านหรือที่ยกพื้น เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ญาติที่ล่วงลับไปแล้วในเทศกาลทำบุญวันสารทเดือนสิบ

ภาษาถิ่นอีสานมีคำว่า ชุบ หมายถึง อาหารประเภทยำ เช่น ชุบหน่อไม้ หมายถึง ยำหน่อไม้ ชุบมะเขีย หมายถึง ยำมะเขือ มีคำว่า ถ้ำจ้ำ หมายถึง ร้างทรงหรือตามความเชื่อแบบโบราณ